

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

Σημειώσεις

Καθηγητής Αθανάσιος Παπαδασκαλόπουλος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Αθήνα 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	3
1.1 ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ.....	3
1.2 ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ.....	6
2. ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	13
3. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	18
4. Η ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	21
5. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	25
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ	35
ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	37

1. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για την διερεύνηση των προτύπων της περιφερειακής ανάπτυξης και την χάραξη της περιφερειακής πολιτικής είναι σκόπιμος ο προσδιορισμός βασικών εννοιών όπως ο οικονομικός χώρος και η οικονομική ή αναπτυξιακή περιφέρεια. Ακόμη και σήμερα στον όρο περιφέρεια δίνονται διάφορες ερμηνείες. Οι σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Επιστήμη δίνουν ιδιαίτερη προσοχή τόσο στο οικονομικό όσο και στο κοινωνικό και πολιτιστικό περιεχόμενο της περιφέρειας

1.1 ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Ο Χώρος

Η πρώτη βασική έννοια που συναντάμε στην περιφερειακή ανάλυση είναι αυτή του χώρου. **Η διαφοροποίηση του χώρου από την περιφέρεια έγκειται στο ότι ο χώρος μπορεί να αποτελείται από διάσπαρτες χωρικές μονάδες, ενώ η περιφέρεια συγκροτείται από όμορες χωρικές μονάδες.**

Ο χώρος είναι ένα σύνολο οικονομικών δεδομένων εγκατεστημένων σε διάφορους τόπους, συνδεδεμένων όμως από τα χαρακτηριστικά τους, τις λειτουργίες τους, τις αλληλεξαρτήσεις τους ή της διαδικασίες λήψης απόφασης. Έτσι η Χαλκιδική, η Ρόδος, η Κέρκυρα, η Αθήνα, οι Κυκλάδες και η Κρήτη αποτελούν τον τουριστικό χώρο της Ελλάδας, με ικανοποιητικό επίπεδο τουριστικών πόρων, τουριστικής υποδομής και διανυκτερεύσεων, δεν αποτελούν όμως μια οικονομική περιφέρεια, όπως η Θεσσαλία, η Ήπειρος κ.ά.

Από τις προσπάθειες ανάλυσης της έννοιας του χώρου μπορούν να αναφερθούν οι δύο σημαντικότερες. Η πρώτη (Moran 1963) διακρίνει τρεις έννοιες του χώρου :

- τον χώρο ως απόσταση
- τον χώρο ως έκταση και
- τον χώρο ως τόπο εγκατάστασης

Στην δεύτερη προσέγγιση της έννοιας του χώρου, ο J.Boudeville (1972) διέκρινε τρεις επιμέρους μορφές, που είναι οι εξής :

- **Ο γεωγραφικός χώρος**, που αφορά συγκεκριμένο τμήμα εδάφους, το κλίμα, τους φυσικούς πόρους, το περιβάλλον. Στο τμήμα αυτό του εδάφους είναι εγκατεστημένος συγκεκριμένος πληθυσμός και οι οικονομικές του δραστηριότητες.
- **Ο μαθηματικός χώρος**, είναι χώρος ανεξάρτητος από συγκεκριμένη γεωγραφική εγκατάσταση, που επιτρέπει την αναπαράσταση σχέσεων, όπως οι σχέσεις παραγωγών και καταναλωτών, οι διακλαδικές σχέσεις και ροές, οι μετακινήσεις εργαζομένων κ.λ.π.
- **Ο οικονομικός χώρος**, που είναι ταυτόχρονα και γεωγραφικός και μαθηματικός. Οι σχέσεις και ροές που αφορούν τον μαθηματικό χώρο πραγματοποιούνται σε συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο.

Παρά την ουσιώδη διαφορά μεταξύ περιφέρειας και χώρου η διάκριση του χώρου όπως παρουσιάστηκε ανωτέρω αποτελεί την βάση για την διάκριση των περιφερειών.

Η Οικονομική Περιφέρεια

Ο προσδιορισμός του περιεχομένου και η ορθολογική οριοθέτηση των οικονομικών περιφερειών αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για τον σχεδιασμό μιας αποτελεσματικής στρατηγικής της περιφερειακής ανάπτυξης.

Η οικονομική περιφέρεια δύναται να νοηθεί ως **μια δυναμική γεωγραφική ενότητα, της οποίας τα όρια προσδιορίζονται από τις διαχρονικές μεταβολές των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών, τις ροές και τις αλληλεξαρτήσεις των χωρικών μονάδων από τις οποίες συντίθεται** (Κόνσολας, 1997). Πρόκειται δηλαδή για ένα ζωντανό οργανισμό, ο οποίος αντιδρά στις παρεμβάσεις και διαμορφώνει σημαντικά την περιφερειακή επίδραση του περιφερειακού προγραμματισμού και της πολιτικής. Αυτό διαπίστωσε και ο Lósh (1938) σύμφωνα με τον οποίο **η περιφέρεια είναι ένα σύστημα περιοχών που αποτελεί μάλλον έναν οργανισμό παρά ένα όργανο.**

Για τους λόγους αυτούς η οριοθέτηση των οικονομικών περιφερειών έχει καθοριστική σημασία τόσο στην ανάλυση των περιφερειακών φαινομένων όσο και στο σχεδιασμό και στην άσκηση της περιφερειακής πολιτικής. Για να είναι λειτουργική η οριοθέτηση πρέπει να καλύπτει τρεις διαστάσεις του χώρου με στόχο την ολοκληρωμένη θεώρησή του.

- Η πρώτη θεώρηση αφορά την **διερεύνηση** των γεωγραφικών, των οικονομικών, των κοινωνικών, των πολιτιστικών και των πολιτικών **χαρακτηριστικών των χωρικών μονάδων**. Η διερεύνηση αυτή θα επιτρέψει τον προσδιορισμό ευρύτερων ενοτήτων του γεωγραφικού χώρου με συγγενείς αναπτυξιακές προοπτικές και οι οποίες επιδέχονται κοινή αντιμετώπιση από πλευράς σχεδιασμού και εφαρμογής της περιφερειακής πολιτικής.
- Η δεύτερη θεώρηση πρέπει να καλύπτει την ανάγκη συστηματικής διερεύνησης του συνόλου του γεωγραφικού χώρου για τον **προσδιορισμό**

των ροών, των σχέσεων και των αλληλεξαρτήσεων μεταξύ των χωρικών μονάδων. Η διερεύνηση αυτή θα επιτρέψει την οριοθέτηση των περιοχών επίδρασης καθώς και τον προσδιορισμό του ρόλου των μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων - πόλων ανάπτυξης στην αναπτυξιακή διαδικασία.

- Η τρίτη θεώρηση καλείται να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της **κατάρτισης και εφαρμογής των περιφερειακών προγραμμάτων** καθώς και της άσκησης της περιφερειακής πολιτικής.

1.2 ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

Η πλέον λειτουργική διάκριση των οικονομικών περιφερειών, η οποία παρέχει τη δυνατότητα σύνδεσης των προσδιοριζόμενων περιφερειών με την περιφερειακή πολιτική είναι αυτή που προτάθηκε από τον J.Boudeville (1972).

Σύμφωνα με την διάκριση αυτή η οικονομική περιφέρεια μπορεί να προσδιορισθεί με βάση το κριτήριο της ομοιογένειας, το κριτήριο των αλληλεξαρτήσεων και της πόλωσης και το κριτήριο του σχεδιασμού και της άσκησης της περιφερειακής πολιτικής. Οι τρεις τύποι περιφερειών που διαμορφώνονται βάσει των προαναφερθέντων στοιχείων είναι :

- Η *Ομοιογενής Περιφέρεια*
- Η *Πολική Περιφέρεια*
- Η *Περιφέρεια Προγραμματισμού*

Η έννοια, τα κριτήρια οριοθέτησης και η σύνδεση κάθε τύπου περιφέρειας με την περιφερειακή πολιτική παρουσιάζονται στην συνέχεια.

Ομοιογενής Περιφέρεια

Η Ομοιογενής Περιφέρεια είναι ένα σύνολο όμορων χωρικών μονάδων, μέσα στα όρια του οποίου ελαχιστοποιούνται οι αποκλίσεις από τα προσδιοριζόμενα κοινά χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά της ομοιογένειας εξαρτώνται από τα χαρακτηριστικά κάθε περιφέρειας και μπορεί να είναι οικονομικά, γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά κ.λ.π.

Τα χαρακτηριστικά της ομογένειας μπορούν να ενταχθούν στις ακόλουθες ενότητες:

- *Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά*, όπως η εδαφική διαμόρφωση, οι κλιματολογικές συνθήκες, η ύπαρξη φυσικών πόρων κ.λ.π.
- *Κοινωνικά και Πολιτικά Χαρακτηριστικά*, όπως η γλώσσα, η θρησκεία, το επίπεδο εκπαίδευσης, οι συνθήκες υγείας, η πολιτική θέση, η γεννητικότητα, η πολιτιστική δραστηριότητα, οι συνθήκες κατοικίας, η ποιότητα ζωής κ.τ.λ.
- *Οικονομικά Χαρακτηριστικά*, όπως το ΑΕΠ, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η διάρθρωση και το επίπεδο απασχόλησης, η παραγωγική εξειδίκευση, η εξαγωγική δραστηριότητα, η κατανομή των επαγγελματιών, η επάρκεια των υποδομών της.

Συνήθως για την οριοθέτηση των Ομοιογενών Περιοχών αξιοποιούνται χαρακτηριστικά από το σύνολο των παραπάνω ενοτήτων και έχει αναπτυχθεί μια σειρά από τεχνικές, από τις οποίες οι συχνότερα αξιοποιούμενες είναι :

1. Η Μέθοδος των Σταθμισμένων Αριθμοδεικτών, που αξιοποιεί κυρίως οικονομικά και διαρθρωτικά δεδομένα, όπως το κατά κεφαλή ΑΕΠ, η ανεργία, η βιομηχανική απασχόληση κ.λ.π.
2. Οικονομετρικά Υποδείγματα που δίνουν έμφαση στην κλαδική διάρθρωση και στην επέκταση της αστικοποίησης.

3. Η Ανάλυση Παραγόντων που αξιοποιεί κατά τον καλύτερο τρόπο το σύνολο των πληροφοριών που αφορούν τις επιμέρους χωρικές μονάδες και επιτρέπει την ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων με κοινά χαρακτηριστικά.

Η αξιοποίηση της ομοιογένειας κατά τον σχεδιασμό και την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής γίνεται κυρίως στις περιπτώσεις παρέμβασης σε τοπικό επίπεδο.

Πολική Περιφέρεια

Η Πολική Περιφέρεια είναι ένα σύνολο ιεραρχικά διαρθρωμένων ετερογενών χωρικών μονάδων, που έχουν λειτουργική συνεκτικότητα και αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, μέσω ενός πλέγματος σχέσεων και ροών και εξαρτώνται από ένα κεντρικό πόλο ανάπτυξης (Κόνσολας, 1997).

Η έννοια του πόλου ανάπτυξης που θα παρουσιασθεί διεξοδικά σε επόμενο κεφάλαιο διατυπώθηκε από τον François Perroux το 1955. Σύμφωνα με τον Perroux η ανάπτυξη εκδηλώνεται σε ορισμένα σημεία του χώρου ή Πόλους Ανάπτυξης και στην συνέχεια επηρεάζει την περιβάλλουσα περιφέρεια του πόλου.

Ένα αστικό κέντρο, για να μπορεί να λειτουργήσει ως πόλος ανάπτυξης, πρέπει να καλύπτει τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- **Επαρκές πληθυσμιακό μέγεθος.** Στην περίπτωση του ελληνικού περιφερειακού προγραμματισμού το μέγεθος αυτό είναι οι 100.000 κάτοικοι
- **Ικανοποιητικό επίπεδο στρατηγικών υποδομών.** Στις υποδομές αυτές εντάσσονται οι Επιχειρηματικές Περιοχές (Βιομηχανικές Επιχειρηματικές Περιοχές, ΒΕΠΕ, Βιοτεχνικό Πάρκο- ΒΙΟΠΑ, Τεχνολογικό Πάρκο, Πάρκα-Παραγωγικών Υπηρεσιών κ.ά.)

- *Εξωτερικές οικονομίες*, δηλαδή οφέλη που προκύπτουν από την εγκατάσταση μιας παραγωγικής μονάδας στον πόλο, χωρίς να καταβάλει γι' αυτά κάποιο αντιστάθμισμα. Τέτοια οφέλη είναι: η μεγάλη αγορά προϊόντων, η μεγάλη αγορά εργασίας, η δυνατότητα συνεργασιών, το χαμηλό κόστος και ο μικρός χρόνος προμήθειας εισροών ή ανταλλακτικών, η εύκολη πρόσβαση σε υπηρεσίες έρευνας και ανάπτυξης, η επάρκεια στρατηγικών υποδομών κ.ά.
- *Την ύπαρξη μιας τουλάχιστον "Προωθητικής Βιομηχανίας"*, η εγκατάσταση οποίας προσελκύει μια σειρά από συμπληρωματικές δραστηριότητες, συμβάλλοντας έτσι στην τόνωση της απασχόλησης και στην ενίσχυση των εισοδημάτων στον πόλο ανάπτυξης.

Οι πόλοι ανάπτυξης μπορούν να ενταχθούν σε επί μέρους κατηγορίες, όπως :

- *Κέντρα Ανάπτυξης*, που είναι αστικά κέντρα μικρότερου μεγέθους και σχετικά μικρή ακτίνα επιρροής, σε τοπικό ή ενδονομαρχιακό επίπεδο.
- *Πόλοι Ανάπτυξης*, που είναι μεγάλα αστικά κέντρα με νομαρχιακή, περιφερειακή ή διαπεριφερειακή επίδραση.
- *Άξονες Ανάπτυξης*, που συγκροτούνται από γειτονικούς πόλους ή κέντρα και
- *Μητροπολικές Περιφέρειες*, που έχουν πυρήνα έναν μεγάλου μεγέθους πολικό κέντρο, ένα σύστημα δορυφόρων πόλεων και ζώνες εξειδικευμένων χρήσεων.

Βασική έννοια της πολικής λειτουργίας είναι η **“προωθητική βιομηχανία”**. Πρόκειται κυρίως για μεταποιητικές μονάδες, οι οποίες συμβάλλουν καθοριστικά στην προσέλκυση και ανάπτυξη συμπληρωματικών μονάδων, στην ενίσχυση και άλλων κλάδων της παραγωγής, στη διάχυση σύγχρονης τεχνολογίας και στην ταχεία αύξηση των εισοδημάτων. Οι προωθητικές βιομηχανίες είναι κυρίως μονάδες του δευτερογενή τομέα αλλά μπορεί να ανήκουν και στους άλλους τομείς της παραγωγής.

Η λειτουργία των πόλων ανάπτυξης εκτός από την προωθητική βιομηχανία στηρίζεται σε μια σειρά από φυσικά και επίκτητα πλεονεκτήματα. Στα πρώτα περιλαμβάνονται η ύπαρξη φυσικών πόρων και ενεργειακών πηγών και η ευνοϊκή γεωγραφική θέση του πόλου ενώ στα δεύτερα περιλαμβάνονται η επαρκής βιομηχανική, αναπτυξιακή και κοινωνική υποδομή, η σχετική βιομηχανική παράδοση και η ύπαρξη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού καθώς και η καλή οργάνωση του τριτογενή τομέα.

Η αξιοποίηση των εξωτερικών και εσωτερικών οικονομιών επιτρέπουν στους πόλους ανάπτυξης να επωφεληθούν από τα παραπάνω πλεονεκτήματα και να λειτουργήσουν ως κέντρα διάχυσης της ανάπτυξης ή απομύζησης για τις περιβάλλουσες περιφέρειές τους.

Η πολιτική περιφέρεια είναι μια στρατηγική έννοια στην περιφερειακή ανάλυση διότι είναι το τυπικότερο παράδειγμα δυναμικής γεωγραφικής ενότητας χωρίς μόνιμα και σταθερά όρια. Μεταβαλλομένων των οικονομικών συνθηκών, μεταβάλλεται και η ένταση των ροών και σχέσεων των περιμετρικών χωρικών μονάδων με τον πόλο ανάπτυξης. Ενδεχόμενη ένταση των ροών των μονάδων αυτών με ένα γειτονικό πόλο, οδηγεί στην οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωσή τους σε νέα πολιτική περιφέρεια.

Για την οριοθέτηση των πολικών περιφερειών χρησιμοποιούνται μια σειρά μεθόδων και εργαλείων όπως :

- Πολυπεριφερειακά - Πολυκλαδικά Υποδείγματα Εισροών Εκροών.
- Ειδικοί Πίνακες Εισροών-Εκροών, που επιτρέπουν την αξιοποίηση Αλγόριθμων Μέγιστης Ροής (π.χ. μετακινήσεις προσώπων, τηλεφωνικές συνδιαλέξεις).
- Υποδείγματα Βαρύτητας, σε περιπτώσεις αδυναμίας προσφυγής σε στοιχεία εισροών-εκροών.

Περιφέρεια Προγραμματισμού

Η Περιφέρεια Προγραμματισμού είναι ένα τμήμα του χώρου, που καθορίζεται για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων στόχων της περιφερειακής πολιτικής των οποίων η πραγματοποίηση από κεντρικούς ή περιφερειακούς φορείς απαιτεί ενότητα διοικητικής δικαιοδοσίας στη διαδικασία λήψης οικονομικών αποφάσεων.

Κατά τον Perrin (1983) η περιφέρεια προγραμματισμού δεν είναι μόνο ο χώρος άσκησης μιας συστηματικά αποκεντρωμένης εθνικής πολιτικής, αλλά προσδιορίζεται και από μια νέα μορφή κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης και ανάπτυξης, με θεσμική αναγνώριση όχι μόνο της νομικής υπόστασης και μιας σχετικής αυτονομίας των περιφερειών, αλλά κύρια της ικανότητάς τους να προωθούν μια εξειδικευμένη οικονομική δυναμική. Η μορφή αυτή οδηγεί στην ανάγκη μιας πλήρους αναμόρφωσης της οικονομικής πολιτικής στα διάφορα επίπεδα περιφερειακής οργάνωσης και θέτει πρόσθετα προβλήματα στην οριοθέτηση των περιφερειών προγραμματισμού.

Η οριοθέτηση των περιφερειών προγραμματισμού εξαρτάται από την περιφέρεια παρέμβασης. **Η παρέμβαση σε μικροεπίπεδο απαιτεί την χρησιμοποίηση κριτηρίων ομοιογένειας**, ή όπως π.χ. στην περίπτωση παρέμβασης για την άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ ορεινών και πεδινών κοινοτήτων μιας επαρχίας. **Η παρέμβαση σε μακροεπίπεδο απαιτεί την αξιοποίηση κριτηρίων πόλωσης**. Η αξιοποίηση κριτηρίων πόλωσης στις μακροπεριφέρειες προγραμματισμού είναι αναγκαία, γιατί **οι περιφέρειες προγραμματισμού πρέπει να είναι περιφέρειες μέγιστης αλληλεξάρτησης των χωρικών τους μονάδων**. Η μέγιστη αλληλεξάρτηση διασφαλίζει την δυνατότητα διάχυσης της περιφερειακής επίδρασης μιας συγκεκριμένης παρέμβασης σε επιλεγμένες χωρικές μονάδες της περιφέρειας. Περιφέρεια μέγιστης αλληλεξάρτησης είναι η πολιτική περιφέρεια. Το δίκτυο σχέσεων και ροών που αναπτύσσεται εντός των ορίων της πολιτικής περιφέρειας διευκολύνει τον ορθολογικό προγραμματισμό και την αποτελεσματική άσκηση της περιφερειακής πολιτικής.

Στην χώρα μας η έλλειψη ενός διακλαδικού-διαπεριφερειακού προτύπου εισροών-εκροών καθιστά ανέφικτο τον προσδιορισμό των ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών σχέσεων και ροών με συνέπεια την αδυναμία συστήματος οριοθέτησης περιφερειών προγραμματισμού στον ελλαδικό χώρο. Έτσι μεταξύ των υφιστάμενων 13 Περιφερειών εμφανίζονται περιφέρειες χωρίς έντονες αλληλεξαρτήσεις των χωρικών τους μονάδων ή/και περιφέρειες που χωρικές τους μονάδες αναπτύσσουν ισχυρές ροές με γειτονικές περιφέρειες, με τις οποίες είναι ουσιαστικά ενσωματωμένες κοινωνικοοικονομικά.

Συνέπεια της προσεγγιστικής οριοθέτησης είναι ο στρεβλός περιφερειακός προγραμματισμός. Για την διόρθωση της κατάστασης αυτής ως εναλλακτικές λύσεις παρουσιάζονται :

- η διερεύνηση του δικτύου των περιφερειακών σχέσεων και ροών και η επανοριοθέτηση των περιφερειών προγραμματισμού
- η συστηματική προώθηση των ενδοπεριφερειακών ροών με την προώθηση της ολοκλήρωσης των περιφερειακών παραγωγικών κυκλωμάτων.

Η δεύτερη εναλλακτική λύση αφορά ουσιαστικά την προσπάθεια συγκρότησης πραγματικών περιφερειών προγραμματισμού μέσα στα όρια των 13 Περιφερειών της χώρας.

Η οριοθέτηση των περιφερειών προγραμματισμού και η μελέτη της ομοιογένειας και των αλληλεξαρτήσεων των χωρικών τους μονάδων είναι απαραίτητα στοιχεία για την επιλογή του αναπτυξιακού προτύπου της χώρας και για την χάραξη μιας μακρόχρονης στρατηγικής περιφερειακής ανάπτυξης.

2. ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Για την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της Κοινής Περιφερειακής Πολιτικής η Ευρωπαϊκή Ένωση προώθησε την ομοιομορφη διαίρεση των επιμέρους επιπέδων περιφερειών των χωρών- μελών. Για το σκοπό αυτό η Eurostat δημιούργησε την Ονοματολογία Εδαφικών Στατιστικών Ενοτήτων (Nomenclature of Territorial Units for Statistics- NUTS)

Η ονοματολογία NUTS αναπτύχθηκε σύμφωνα με τις παρακάτω αρχές (Eurostat, 2011):

1. Η ονοματολογία NUTS ευνοεί τις θεσμικές διαιρέσεις. Βασίζεται κυρίως στις θεσμικές διαιρέσεις που ισχύουν στις χώρες- μέλη, γιατί έτσι εξασφαλίζεται σε μεγάλο βαθμό η διαθεσιμότητα των δεδομένων και η εφαρμογή των περιφερειακών πολιτικών.

Για την οριοθέτηση περιφερειών σε εθνικό επίπεδο χρησιμοποιούνται δύο βασικές ομάδες κριτηρίων, που προσδιορίζουν και τις αντίστοιχες μορφές περιφερειών:

- *Τις Κανονιστικές Περιφέρειες*, οι οποίες αποτελούν έκφραση πολιτικής βούλησης και τα όρια τους καθορίζονται ανάλογα με την αποστολή και τους στόχους που καλούνται να εξυπηρετήσουν, σύμφωνα με το αναγκαίο, για την επίτευξη των στόχων αυτών, μέγεθος του πληθυσμού και βάσει ιστορικών, πολιτιστικών και άλλων παραγόντων.
- *Τις Αναλυτικές ή Λειτουργικές Περιφέρειες*, οι οποίες καθορίζονται σύμφωνα με αναλυτικές απαιτήσεις, ομαδοποιώντας ζώνες βάσει γεωμορφολογικών (όπως το κλίμα, το υψόμετρο, τα χαρακτηριστικά του εδάφους κ.λ.π.) ή κοινωνικοοικονομική κριτηρίων (π.χ. ομοιογένεια, πόλωση).

Οι κατηγορίες NUTS είναι θεσμικές διαιρέσεις, που η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat) αποκαλεί και Κανονιστικές Περιφέρειες, αλλά στην ουσία στις περισσότερες περιπτώσεις είναι Διοικητικές Περιφέρειες, οριοθετημένες βάση ιστορικοπολιτικών κριτηρίων. Επίσης οι αναφερόμενες από Eurostat ως Αναλυτικές ή Λειτουργικές Περιφέρειες είναι οι Ομοιογενείς ή Πολικές Περιφέρειες. Σε πρακτικό επίπεδο δεν παρατηρείται επανοριοθέτηση Κανονιστικών ή Θεσμικών Περιφερειών (λόγω των διοικητικών, οργανωτικών και πολιτικών περιορισμών) αλλά μια προσπάθεια, μέσα από τον αναπτυξιακό σχεδιασμό, να μετατραπούν οι Θεσμικές σε Λειτουργικές Περιφέρειες. Δηλαδή η διαμόρφωση Αναπτυξιακής Στρατηγικής, η αναμόρφωση του Θεσμικού Πλαισίου και η Εφαρμογή Προγραμμάτων θα μετασχηματίσει τις Διοικητικές Περιφέρειες σε Περιφέρειες Προγραμματισμού.

2. Η ονοματολογία NUTS ενοεί τις περιφερειακές μονάδες γενικού χαρακτήρα. Συνήθως οι υποδιαιρέσεις NUTS δεν περιλαμβάνουν ειδικές εδαφικές μονάδες (π.χ. εξορυστικές περιοχές, περιοχές κατοικίας εργατικού δυναμικού κ.λ.π.), αλλά ευνοούν περιφερειακές μονάδες γενικότερου χαρακτήρα.

3. Η ονοματολογία NUTS αποτελεί ιεραρχική ταξινόμηση σε πέντε επίπεδα (τρία περιφερειακά και δύο τοπικά). Η NUTS διαχωρίζει κάθε κράτος- μέλος σε έναν ακέραιο αριθμό περιφερειών NUTS 1, καθεμία από τις οποίες διαχωρίζεται σε έναν ακέραιο αριθμό NUTS 2 κ.ο.κ.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η ομοιόμορφη διαμέριση σε NUTS, η Eurostat προσδιόρισε τάξεις μεγέθους πληθυσμού των διαφόρων επιπέδων NUTS ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Πληθυσμιακές Τάξεις Μεγέθους NUTS

Επίπεδο	Ελάχιστο Όριο	Μέγιστο Όριο
NUTS 1	3 εκατ.	7 εκατ.
NUTS 2	800 χιλ.	3 εκατ.
NUTS 3	150 χιλ.	800 χιλ

Πηγή: Κανονισμός Ε.Κ. 1059/2003

Ο τρόπος ταξινόμησης των εδαφικών ενότητων στα επίπεδα NUTS διαφέρει από χώρα σε χώρα, γεγονός που εξαρτάται κυρίως από το μέγεθος, τα χαρακτηριστικά και τη διοικητική διάρθρωση της κάθε χώρας. Συνεπώς, παρά την προσπάθεια για κατάταξη όλων των περιφερειών συγκρίσιμου μεγέθους στο ίδιο επίπεδο NUTS, εξακολουθούν να περιλαμβάνονται στο ίδιο επίπεδο περιφέρειες διαφορετικές ως προς την έκταση, τον πληθυσμό, την οικονομική βαρύτητα και την διοικητική δομή, με αποτέλεσμα την ύπαρξη σημαντικού βαθμού ετερογένειας μεταξύ τους. Στην Ελλάδα η ταξινόμηση των εδαφικών ενότητων στα επίπεδα NUTS έχει ως εξής (Eurostat, 2011):

NUTS 0: Το σύνολο της χώρας (Ελλάδας)

NUTS 1: Μείζονες Περιφέρειες

NUTS 2: Περιφέρειες Προγραμματισμού (οι 13 Διοικητικές Περιφέρειες της Χώρας)

NUTS 3: Νομοί

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
NUTS στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα

ΕΛΛΑΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ		ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	ΕΛΛΑΔΑ
NUTS 1	Μεγάλες κοινωνικοοικονομικές περιφέρειες	97	4
NUTS2	Περιφέρειες βάσης για την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής	270	13
NUTS3	Μικρότερες περιφέρειες για ειδικές πολιτικές	294	51

Πηγή: Eurostat

Επίσης, σε τοπικό επίπεδο υπάρχουν οι ενότητες LAU (Local Authority Units) σε δύο κατηγορίες ενότητων:

LAU1: Δήμοι –Κοινότητες

LAU2: Δημοτικά και Κοινοτικά Διαμερίσματα

Σε γενικές γραμμές, οι κύριες εφαρμογές των εδαφικών ενότητων NUTS είναι:

- Η συλλογή, ανάπτυξη και εναρμόνιση των Κοινοτικών Περιφερειακών Στατιστικών.
- Η διενέργεια κοινωνικοοικονομικών αναλύσεων σε περιφερειακό επίπεδο, ο συσχετισμός αυτών και η συγκρίσιμη αξιολόγηση .
- Η υποστήριξη της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής, με τον προσδιορισμό των περιοχών επιλεξιμότητας των Διαρθρωτικών Ταμείων.

Δηλαδή οι κύριες εφαρμογές αφορούν τις Περιφερειακές Στατιστικές και τον Περιφερειακό Προγραμματισμό. Η διαμέριση σε NUTS 2 στην Ελλάδα, παρουσιάζεται στον χάρτη που ακολουθεί. Οι Περιφέρειες αυτές διαρθρώνονται ως εξής:

<u>1</u>	<u>Π. Δυτικής Μακεδονίας</u> Ν. Γρεβενών Ν. Καστοριάς Ν. Κοζάνης Ν. Φλώρινας	<u>7</u>	<u>Π. Δυτικής Ελλάδας</u> Ν. Αιτωλοακαρνανίας Ν. Αχαΐας Ν. Ηλείας
<u>2</u>	<u>Π. Κεντρικής Μακεδονίας</u> Ν. Ημαθίας Ν. Θεσσαλονίκης Ν. Κιλκίς Ν. Πέλλης Ν. Πιερίας Ν. Σερρών Ν. Χαλκιδικής	<u>8</u>	<u>Π. Στερεάς Ελλάδας</u> Ν. Βοιωτίας Ν. Εύβοιας Ν. Ευρυτανίας Ν. Φθιώτιδος Ν. Φωκίδας
<u>3</u>	<u>Π. Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης</u> Ν. Δράμας Ν. Έβρου Ν. Καβάλας Ν. Ξάνθης	<u>9</u>	<u>Π. Πελοποννήσου</u> Ν. Αργολίδας Ν. Αρκαδίας Ν. Κορινθίας Ν. Λακωνίας Ν. Μεσσηνίας
<u>4</u>	<u>Ιονίων Νήσων</u> Ν. Ζακύνθου Ν. Κέρκυρας Ν. Κεφαλληνίας Ν. Λευκάδας	<u>10</u>	<u>Π. Αττικής</u> Ν. Αττικής
<u>5</u>	<u>Π. Ηπείρου</u> Ν. Αρτας Ν. Θεσπρωτίας Ν. Ιωαννίνων Ν. Πρέβεζα Ν. Αρτας	<u>11</u>	<u>Π. Βορείου Αιγαίου</u> Ν. Λέσβου Ν. Σάμου Ν. Χίου
<u>6</u>	<u>Π. Θεσσαλίας</u> Ν. Καρδίτσας Ν. Λάρισας Ν. Μαγνησίας Ν. Τρικάλων	<u>12</u>	<u>Π. Νοτίου Αιγαίου</u> Ν. Κυκλάδων Ν. Δωδεκανήσου
		<u>13</u>	<u>Π. Κρήτης</u> Ν. Ηρακλείου Ν. Λασιθίου Ν. Ρεθύμνης Ν. Χανίων

ΧΑΡΤΗΣ 1
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

	Περιφέρεια	Έδρα
1	Δυτικής Μακεδονίας	Κοζάνη
2	Κεντρικής Μακεδονίας	Θεσσαλονίκη
3	Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	Κομοτηνή
4	Ιονίων Νήσων	Κέρκυρα
5	Ηπείρου	Λάρισα
6	Θεσσαλίας	Ιωάννινα
7	Δυτικής Ελλάδας	Πάτρα
8	Στερεάς Ελλάδας	Λαμία
9	Πελοποννήσου	Τρίπολη
10	Αττικής	Αθήνα
11	Βορείου Αιγαίου	Μυτιλήνη
12	Νοτίου Αιγαίου	Ερμούπολη
13	Κρήτης	Ηράκλειο

3. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Ένα από τα βασικά ζητήματα που διερευνά η Περιφερειακή Επιστήμη είναι οι ανισότητες μεταξύ χωρικών ενότητων (Χωρών, Περιφερειών, Δήμων κ.τ.λ.).

Στη διερεύνηση των περιφερειακών οικονομιών γίνεται αναφορά για ανεπτυγμένες, αναπτυσσόμενες, στάσιμες ή υποβαθμισμένες περιφέρειες. Το πρώτο ερώτημα που τίθεται είναι πώς ορίζεται και πώς μετριέται η Ανάπτυξη. Ένας από τους κορυφαίους οικονομολόγους της Περιφερειακής Επιστήμης, ο François Perroux όρισε την ανάπτυξη ως τον συνδυασμό κοινωνικών αλλαγών και μεταβολών νοοτροπίας σε ένα πληθυσμό, καθιστώντας τον ικανό να αυξάνει σωρευτικά και συνεχώς το συνολικό πραγματικό του εισόδημα. Σύμφωνα με τον Perroux, το αναπτυξιακό φαινόμενο δεν εμφανίζεται παντού και ξαφνικά. Εκδηλώνεται στους Πόλους Ανάπτυξης και διαχέεται μέσω διαφόρων διαύλων με ποικίλες εντάσεις στο σύνολο της οικονομίας.

Στην διερεύνηση του αναπτυξιακού φαινομένου διακρίνουμε τρεις διαφορετικές έννοιες (J.R. Boudeville, 1972):

- Την **μεγέθυνση**,
- Την **ανάπτυξη** και
- Την **οικονομική πρόοδο**.

Ως **μεγέθυνση** μπορεί να ορισθεί η αύξηση των μεγεθών και η ένταση των ρυθμών (θετικής) μεταβολής τους. Τα μεγέθη και οι ρυθμοί μπορούν να αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, τις επενδύσεις, το εισόδημα, την αποταμίευση, την εκπαίδευση, την υγεία, την γεννητικότητα κ.τ.λ. Συνήθως οι εξελίξεις των μεγεθών είναι αλληλεξαρτώμενες: η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής συνδέεται (προκαλεί και προϋποθέτει) την αύξηση της παραγωγής ενέργειας.

Το φαινόμενο της μεγένθυσης διαμορφώνεται σε ένα πλαίσιο σταθερών σχέσεων (σταθερές διακλαδικές κοινωνικές και διαπεριφερειακές σχέσεις και ροές) σε μια μεσοχρόνια περίοδο (π.χ. πέντε ετών)

Η **ανάπτυξη** είναι η αύξηση των μεγεθών και η ένταση των ρυθμών, που λαμβάνει χώρα σε μια μακροχρόνια περίοδο, με διαρκή αποτελέσματα, στην οποία οι παραπάνω σχέσεις μεταβάλλονται, στο πλαίσιο μιας δυναμικής διαδικασίας, που περιλαμβάνει τεχνολογικές εξελίξεις, διάχυση της πληροφορίας, μετασχηματισμό των κοινωνικών σχέσεων, αλλαγές στις διαπεριφερειακές σχέσεις (π.χ. αστικοποίηση) κ.τ.λ.

Τέλος η **οικονομική πρόοδος**, που είναι και αυτή μια διαδικασία δυναμική λόγω των κοινωνικών και των τεχνολογικών εξελίξεων, είναι η ανάπτυξη, που συνοδεύεται από μια δικαιότερη κατανομή του παραγόμενου πλούτου ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες (μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων) και ανάμεσα σε περιφέρειες (μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων).

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (Πρόγραμμα για την Ανάπτυξη, PNUD) η Ανάπτυξη είναι η διαδικασία διεύρυνσης του συνόλου των δυνατοτήτων (και των πόρων) που προσφέρονται στον άνθρωπο. Ο ορισμός αυτό βασίζεται στη θεωρία των «βασικών αναγκών», που διαμορφώθηκε την δεκαετία του 1970 στο Διεθνές Γραφείο Εργασίας. Δηλαδή η Ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από τη διαθεσιμότητα ενός ελάχιστου επιπέδου αγαθών (π.χ. διατροφής, ένδυσης κ.τ.λ.) και υπηρεσιών (π.χ. υγείας, εκπαίδευσης κ.τ.λ.) που διασφαλίζουν την αξιοπρεπή επιβίωση. Οι βασικές ανάγκες είναι ποσοτικοποιήσιμες (μετρήσιμες), παγκόσμιας αποδοχής και συνιστούν παράγοντες οικονομικής μεγένθυσης.

Σύμφωνα με το ως άνω πρόγραμμα, τέσσερα κριτήρια μετρούν το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας:

- **Η παραγωγικότητα**, για την μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων της οικονομικής δραστηριότητας,
- **Η κοινωνική δικαιοσύνη**, για την δίκαιη κατανομή του παραγόμενου πλούτου,
- **Η αειφορία**, για την διατήρηση των πόρων για τις επόμενες γενεές και
- **Ο ενδογενής χαρακτήρας της αναπτυξιακής διαδικασίας**, η οποία πρέπει να στηρίζεται σε τοπικούς επιχειρηματικούς και φυσικούς πόρους και να μην εξαρτάται από εξωτερική παρέμβαση ή στήριξη.

4. Η ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η Παγκόσμια Τράπεζα μετρά την ανάπτυξη με ένα δείκτη ευημερίας (πλούτου), το κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ¹ (κ.κ.Α.Ε.Π.)

Με βάση τον δείκτη αυτό οι χώρες κατατάσσονται σε τρεις ομάδες (2006):

- 53 χώρες **χαμηλού κ.κ.Α.Ε.Π.** (κυρίως αφρικανικές και ασιατικές χώρες όπως η Κένυα, το Μαλί, η Λιβερία, η Μαυριτανία, το Μπαγκλαντές, η Καμπότζη, το Νεπάλ αλλά και η Ινδία)
- 96 χώρες **μέσου κ.κ.Α.Ε.Π.** μεταξύ 906 έως 11115 \$, εκ των οποίων:
 - ο 55 χώρες με κ.κ.Α.Ε.Π. από 906 έως 3539\$ (χώρες της Αφρικής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής: Αλγερία, Κίνα, Κολομβία, Ουκρανία, Μολδαβία, Αλβανία κ.τ.λ.)
 - ο 41 χώρες με κ.κ.Α.Ε.Π. από 3595 έως 11115\$ (μεγάλες χώρες της Λατινικής, όπως Βραζιλία και Αργεντινή αλλά και Ευρωπαϊκές Χώρες όπως Ρωσία, Ουγγαρία, Πολωνία κ.τ.λ.)
- 60 χώρες **υψηλού κ.κ.Α.Ε.Π.**, άνω των 11115\$ (όπως ευρωπαϊκές χώρες, χώρες της Μέσης Ανατολής όπως Κατάρ, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Κουβέιτ κ.τ.λ. Ασιατικές χώρες όπως Ν. Κορέα, Χονγκ Κόνγκ, Σιγκαπούρη).

Στην ταξινόμηση με βάση το κ.κ.Α.Ε.Π. παρατηρούνται σημαντικά προβλήματα, με πρώτο το γεγονός ότι χώρες με παρεμφερείς κοινωνικές δομές, συνθήκες στέγασης, υπηρεσίες υγείας, δυνατότητες εκπαίδευσης κατανέμονται σχεδόν σε όλες τις εισοδηματικές ομάδες. Πράγματι στην παραπάνω ταξινόμηση **δεν λαμβάνονται υπόψη η διανομή και η αξιοποίηση του ΑΕΠ, ούτε εξετάζονται κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες.** Το Α.Ε.Π. θεωρείται η μόνη μεταβλητή που μετρά το επίπεδο της

¹ Βλέπε ανάλυση και ορισμό δεικτών στο Παράρτημα.

οικονομικής ανάπτυξης. Όμως μια σειρά από άλλους δείκτες μπορούν να προσδιορίσουν το επίπεδο ανάπτυξης όπως:

- Το σύστημα υγείας και η έκθεση του πληθυσμού σε ασθένειες,
- Η παιδική θνησιμότητα (με τον δείκτη αυτό άνω του 5% μια χώρα θεωρείται ότι βρίσκεται σε στάδιο υποανάπτυξης) και
- Το επίπεδο εκπαίδευσης.

Έτσι το 1990 το Πρόγραμμα για την Ανάπτυξη, των Ηνωμένων Εθνών (PNUD) διαμόρφωσε έναν σύνθετο δείκτη, τον **Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης ή Human Development Index (H.D.I.)**.

Ο H.D.I. συνδέεται με το επίπεδο των δυνατοτήτων που παρέχονται στον άνθρωπο και συγκεκριμένα σε τρεις τομείς: την δυνατότητα επιβίωσης και με καλή υγεία, τη δυνατότητα μόρφωσης και την δυνατότητα πρόσβασης σε πόρους που επιτρέπουν αξιοπρεπή διαβίωση (Υγεία, Εκπαίδευση, Επίπεδο Ζωής). Έτσι ο H.D.I. συντίθεται από τρεις επιμέρους δείκτες, που παίρνουν τιμές από 0 έως 1 (υψηλό επίπεδο αναφέρεται σε δείκτη που τείνει στην μονάδα). Οι **επιμέρους αυτοί δείκτες** είναι:

- **Η μακροβιότητα και η υγεία**, που μετρώνται με το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση,
- **Ο Δείκτης Εκπαίδευσης**, που διαμορφώνεται κατά τα 2/3 από το ποσοστό Εγγραμμάτων (αλφαριθμητισμού) στον ενήλικο πληθυσμό και κατά το 1/3 από τη διάρκεια σχολικής φοίτησης και
- **Ο Δείκτης Επιπέδου Ζωής** που μετριέται από το κ.κ.Α.Ε.Π. σε Ισοδύναμα Αγοραστικής Δύναμης (Ι.Α.Δ.)

Και ο συνολικός Η.Δ.Ι. παίρνει τιμές από 0 έως 1 και επιτρέπει την ακόλουθη ταξινόμηση:

χώρες πολύ υψηλής ανθρώπινης ανάπτυξης	>0,800
χώρες υψηλής ανθρώπινης ανάπτυξης	0,710-0,800
χώρες μέσης ανθρώπινης ανάπτυξης	0,535-0,710
χώρες χαμηλής ανθρώπινης ανάπτυξης	<0,535

ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΙΠΕΔΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Κ.Κ.Α.Ε.Π(P.P.P.) ΚΑΙ Η.Δ.Ι.

Το Ι.Α.Δ. (Purchasing Power Parity- P.P.P.) χρησιμοποιείται για να συγκρίνει το βιοτικό επίπεδο διαφορετικών χωρών. Προσαρμόζει το Α.Ε.Π. με βάση τις διαφορές στις αμοιβές και στο κόστος ζωής – Α.Ε.Π. (P.P.P.)

Το Ι.Α.Δ. εκφράζει την αγοραστική αξία του χρήματος, δηλαδή την ποσότητα των προϊόντων που μπορεί κάποιος να αποκτήσει με μια νομισματική μονάδα.

Παράδειγμα σύγκρισης των επιπέδων ανάπτυξης επιμέρους χωρών με την βοήθεια των παραπάνω δεικτών δίνεται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 3
Παραδείγματα κατάταξης χωρών με βάση
το κ.κ.Α.Ε.Π. (Ρ.Ρ.Ρ.) και τον Η.Δ.Ι., 2010

<i>1^η Κατάταξη</i> <i>Α.Ε.Π.</i> <i>(Ρ.Ρ.Ρ.)</i>	Χώρα	κ.κ.Α.Ε.Π. (Ρ.Ρ.Ρ.) σε \$	Η.Δ.Ι.	<i>2^η Κατάταξη</i> <i>Η.Δ.Ι.</i>
1	Κατάρ	88.222	0.834	36
2	Λουξεμβούργο	81.466	0.875	26
3	Σιγκαπούρη	56.694	0.895	18
4	Νορβηγία	51.959	0.955	1
7	Η.Π.Α.	46.860	0.937	3
8	Χονγκ Κονγκ	45.944	0.906	13
9	Ελβετία	41.949	0.913	9
10	Ολλανδία	40.973	0.921	4
38	Ελλάδα	28.696	0.860	29
66	Τουρκία	13.577	0.722	90
74	Ρουμανία	11.895	0.786	56
140	Νιγηρία	2.437	0.471	153
172	Αφγανιστάν	909	0.374	175
182	Λ. Δ. Κογκό	323	0.304	186

Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, 2011

PNUD: Rapport sur le Développement Humain, 2013

5. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Σε αναλογία με τις χώρες, η ταξινόμηση των Περιφερειών με βάση το επίπεδο ανάπτυξης μπορεί να γίνει με την αξιοποίηση του κ.κ.Α.Ε.Π..

Συγκεκριμένα χρησιμοποιείται το επίπεδο και ο ρυθμός μεταβολής του κ.κ.Α.Ε.Π. για την ταξινόμηση των περιφερειών σε τέσσερις αναπτυξιακές κατηγορίες (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1
Ταξινόμηση των Περιφερειών

	$y_r < \bar{y}$	$y_r > \bar{y}$
$\rho > \bar{\rho}$	ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΕΣ
$\rho < \bar{\rho}$	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΕΣ	ΦΘΙΝΟΥΣΕΣ

Όπου y_r : το κ.κ.Α.Ε.Π. της Περιφέρειας r το έτος t ,

$\bar{y}$: το μέσο κ.κ.Α.Ε.Π. ή το κ.κ.Α.Ε.Π. της Χώρας το έτος t ,

ρ : ο ρυθμός μεταβολής του y_r την περίοδο $0-t$,

$\bar{\rho}$: ο ρυθμός μεταβολής του $\bar{y}$ την περίοδο $0-t$,

0 : το αρχικό έτος περιόδου διερεύνησης,

t : το τελικό έτος.

Με τη βοήθεια του σταυροειδούς διαγράμματος μπορούμε να κατατάξουμε τις περιφέρειες σε τέσσερις ομάδες, που είναι οι εξής:

- α. **Δυναμικές ή Ανεπτυγμένες**, με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεγαλύτερο από το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας και το οποίο αυξάνει με ρυθμό ταχύτερο του εθνικού μέσου ρυθμού.
- β. **Φθίνουσες ή Στάσιμες**, με κατά κεφαλή ΑΕΠ μεγαλύτερο του μέσου κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας, το οποίο όμως παρουσιάζει ρυθμό αύξησης μικρότερο του αντίστοιχου εθνικού μέσου ρυθμού.
- γ. **Αναπτυσσόμενες**, με χαμηλό κατά κεφαλή ΑΕΠ, το οποίο όμως αυξάνεται ταχέως και
- δ. **Προβληματικές**, με χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, που αυξάνεται με ρυθμό μικρότερο από τον αντίστοιχο μέσο εθνικό ρυθμό.

Παράδειγμα 1

Στον Πίνακα που ακολουθεί δίνονται πραγματικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το κ.κ.Α.Ε.Π. των 13 Περιφερειών της Χώρας για τα έτη 2005 και 2008. Ζητείται να ταξινομηθούν οι Περιφέρειες σε αναπτυξιακές κατηγορίες.

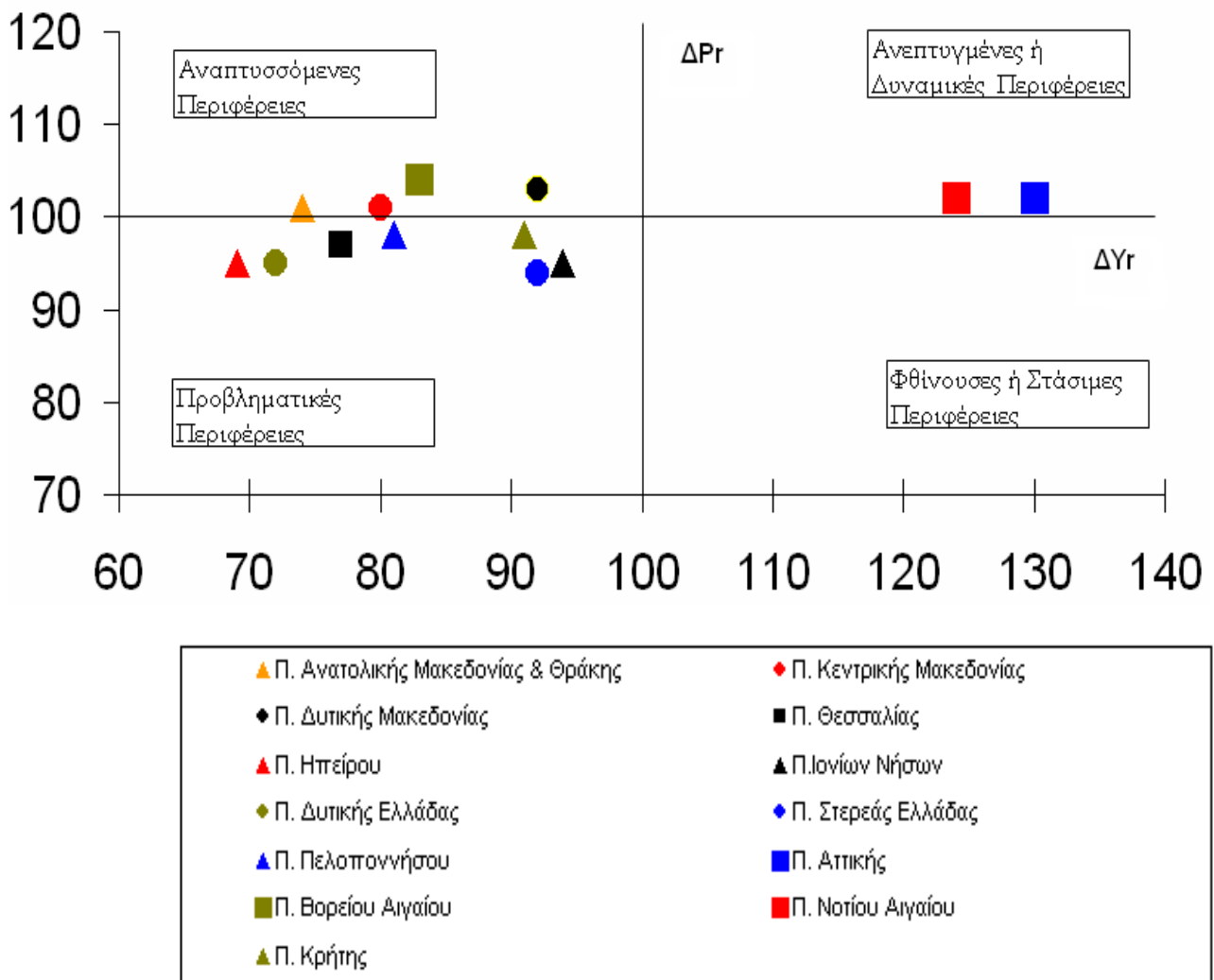
Πίνακας 4

κ.κ.Α.Ε.Π. σε €, 2005, 2008 και ρυθμός μεταβολής (P) 2005-2008

Περιφέρεια	2005	2008		P	
	κ.κ.Α.Ε.Π	κ.κ.Α.Ε.Π	Δείκτης κ.κ.Α.Ε.Π Ελλάδα=100		Δείκτης (P) Ελλάδα=100
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	12807	15336	74	1,20	101
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	13946	16703	80	1,20	101
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	15673	19055	92	1,22	103
Περιφέρεια Θεσσαλίας	13713	15974	77	1,16	97
Περιφέρεια Ηπείρου	12687	14373	69	1,13	95
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	17261	19456	94	1,13	95
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	13274	14936	72	1,13	95
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	17048	19135	92	1,12	94
Περιφέρεια Πελοποννήσου	14275	16742	81	1,17	98
Περιφέρεια Αττικής	22280	27042	130	1,21	102
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	13904	17209	83	1,24	104
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	21297	25676	124	1,21	102
Περιφέρεια Κρήτης	16196	18875	91	1,17	98
Ελλάδα	17386	20753	100	1,19	100

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 2
Ταξινόμηση Περιφερειών

Για την ερμηνεία των περιφερειακών ανισοτήτων με βάση το κριτήριο αυτό, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι δυνατότητες και τα όρια του χρησιμοποιούμενου δείκτη, δηλαδή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, να απεικονίζει το επίπεδο ευημερίας των κατοίκων των περιφερειών.

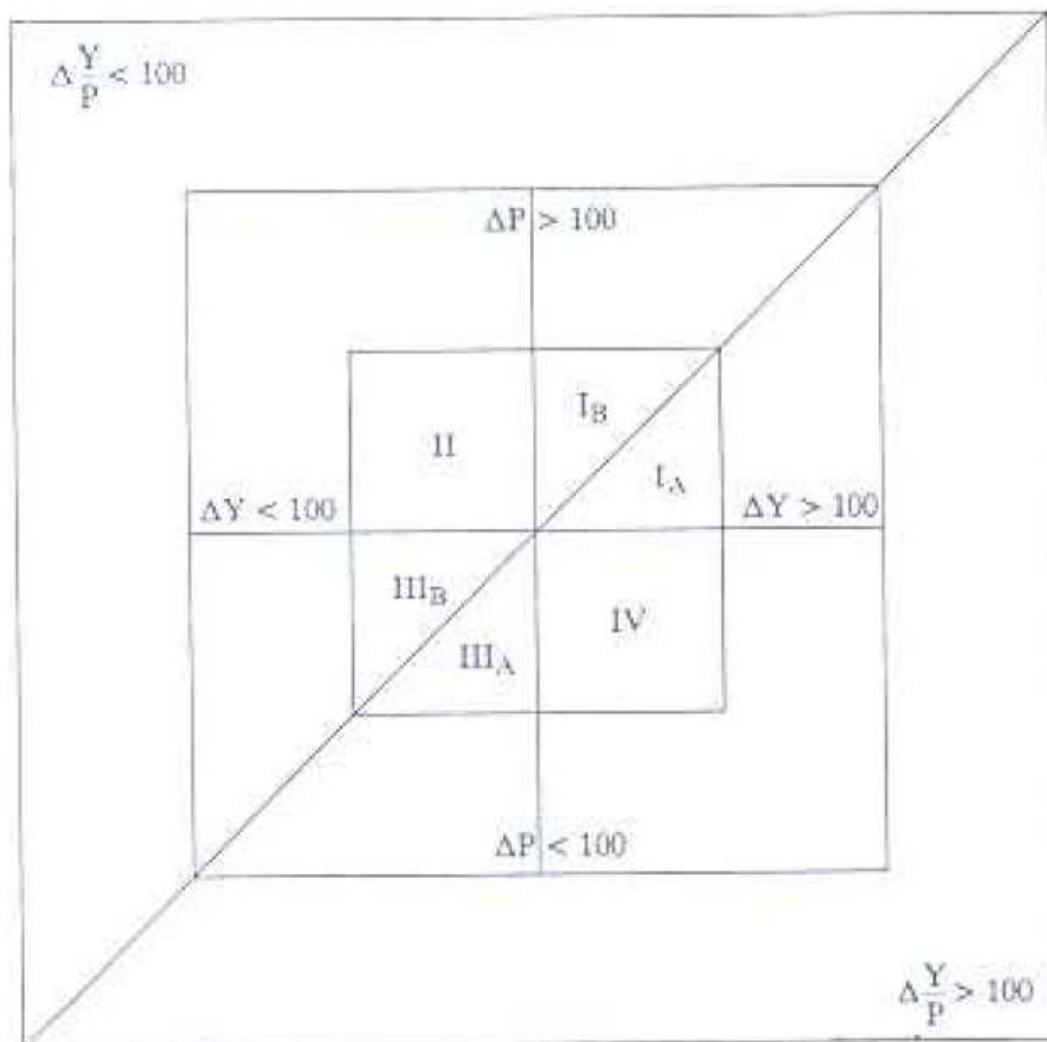
Η πρώτη αδυναμία αφορά τη χρησιμοποίηση στοιχείων Προϊόντος και όχι Εισοδήματος. Έτσι, για παράδειγμα το 2000 ο δείκτης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Νομού Βοιωτίας ήταν 200 (Χώρα = 100) ενώ του Ν. Αττικής ήταν 126. Αυτό συμβαίνει, γιατί το ΑΕΠ της Βοιωτίας καταγράφει τις αμοιβές για την παραγωγή που γίνεται στη Βοιωτία και οι οποίες αποτελούν σε σημαντικό ποσοστό εισόδημα των κατοίκων της Αττικής, αν λάβει κανείς υπ' όψη το

γεγονός ότι οι έδρες των επιχειρήσεων της Βοιωτίας είναι κατά κύριο λόγο στην Αθήνα, καθώς και ότι καθημερινά μετακινούνται εργαζόμενοι από την Αθήνα προς τις βιομηχανικές μονάδες των νομών που περιβάλλουν την Πρωτεύουσα.

Η δεύτερη αδυναμία στην χρησιμοποίηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, είναι ότι η αύξησή του μπορεί να οφείλεται αποκλειστικά στην μείωση του πληθυσμού ή και να συνοδεύεται, σε ορισμένες περιπτώσεις και από μείωση του ΑΕΠ. Οι δυνατές περιπτώσεις εξέλιξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρουσιάζονται στο Διάγραμμα που ακολουθεί:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Ταξινόμηση περιφερειών βάσει αιτίων εξέλιξης
του κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα οι περιφέρειες μπορούν να ταξινομηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες.

Α' ΟΜΑΔΑ:			
Περιφέρειες με ρυθμό μεταβολής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεγαλύτερο από τον εθνικό μέσο ρυθμό			
I _A	:	$\Delta Y > 100$	$\Delta P > 100$ $\Delta Y > \Delta P$
IV	:	$\Delta Y > 100$	$\Delta P < 100$
III _A	:	$\Delta Y < 100$	$\Delta P < 100$ $\Delta Y > \Delta P$

Β' ΟΜΑΔΑ:			
Περιφέρειες με ρυθμό μεταβολής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μικρότερο από τον εθνικό μέσο ρυθμό			
III _B	:	$\Delta Y < 100$	$\Delta P < 100$ $\Delta P > \Delta Y$
II	:	$\Delta Y < 100$	$\Delta P > 100$
I _B	:	$\Delta Y > 100$	$\Delta P > 100$ $\Delta P > \Delta Y$

Όπου: ΔY : ο ρυθμός μεταβολής του Α.Ε.Π. στην Περιφέρεια προς τον ρυθμό μεταβολής του Α.Ε.Π. στη Χώρα,

ΔP : ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού στην Περιφέρεια προς τον ρυθμό μεταβολής του πληθυσμού στη Χώρα,

ΔY ή $\Delta P=100$ ο ρυθμός μεταβολής στην Περιφέρεια είναι ίσος με τον ρυθμό μεταβολής στην Χώρα.

Όπως φαίνεται από την παραπάνω ταξινόμηση είναι δυνατόν μια περιφέρεια με υστέρηση στη μεταβολή του ΑΕΠ να παρουσιάζει υψηλό ρυθμό μεταβολής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ λόγω στασιμότητας ή μείωσης του πληθυσμού (III_A) και κάποια άλλη περιφέρεια με μεγάλη αύξηση του ΑΕΠ να παρουσιάζει μικρό ρυθμό μεταβολής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ λόγω μεγάλης αύξησης του πληθυσμού (I_B).

Το ίδιο διάγραμμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην διερεύνηση των μεταβολών της μέσης παραγωγικότητας.

Η σχέση δημογραφίας και ανάπτυξης έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτενούς θεωρητικής διερεύνησης (Deubel, 2008). Ο Thomas Malthus θεωρούσε ότι η έντονη δημογραφική μεγέθυνση αποτελεί εμπόδιο στην οικονομική ανάπτυξη και το μέσο για την επίτευξη της ανάπτυξης είναι η μείωση (η συγκράτηση) της πληθυσμιακής αύξησης.

Στον αντίποδα υπάρχει η θέση της “δημιουργικής πίεσης” της Esther Boserup σύμφωνα με την οποία η πληθυσμιακή αύξηση ωθεί το οικονομικό σύστημα να ενισχύσει την τεχνολογική πρόοδο και την παραγωγικότητά του.

Η σχέση πληθυσμιακής αύξησης και οικονομικής ανάπτυξης μπορεί να είναι και αντίστροφη δηλαδή η οικονομική ανάπτυξη (και η ενίσχυση των υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης) είναι δυνατόν να προκαλεί- διευκολύνει την πληθυσμιακή αύξηση. Εντούτοις η σχέση αυτή απαιτεί σοβαρή διερεύνηση δεδομένου ότι η δημογραφική εξέλιξη πέραν της οικονομίας επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες (πολιτιστικούς, θρησκευτικούς, κοινωνικούς κ.τ.λ.).

Παράδειγμα 2

Έστω η Περιφέρεια R με δύο Νομούς 1 και 2. Την περίοδο 0-t ο Νομός N1 παρουσιάζει μείωση του συνολικού Α.Ε.Π. κατά 10%, ενώ ο Νομός N2 παρουσιάζει αύξηση κατά 20%.² Με την βοήθεια των δεδομένων Α.Ε.Π.(Υ) και Πληθυσμού (Ρ) θα διερευνήσουμε την εξέλιξη του κ.κ.Α.Ε.Π. και το εάν η εξέλιξη αυτή επηρεάζεται από τις πληθυσμιακές μεταβολές.

Υ σε εκατομμύρια €				
	0	t	ρ	ΔΥ
N1	100	90	0,9	90
N2	50	60	1,2	120
R	150	150	1	100

Ρ σε χιλιάδες κατοίκους				
	0	t	ρ	ΔΡ
N1	10	8	0,8	72
N2	8	12	1,5	136
R	18	20	1,11	100

Όπου, 0: αρχικό έτος της ερευνώμενης περιόδου,

t: τελικό έτος της ερευνώμενης περιόδου,

ρ: ρυθμός μεταβολής του Α.Ε.Π., $\frac{Y_t}{Y_0}$ (το αντίστοιχο στον πληθυσμό) και

Δ_ρ: δείκτης μεταβολής του ρυθμού, π.χ. $\frac{P_t}{P_0}$ (το αντίστοιχο στον πληθυσμό).

$$\frac{\Delta Y_I}{\Delta P_I} * 100 = \frac{90}{72} * 100 = 125 \text{ (R=100)}$$

$$\frac{\Delta Y_{II}}{\Delta P_{II}} * 100 = \frac{120}{136} * 100 = 88 \text{ (R=100)}$$

² Ποσοστιαία Μεταβολή: $\frac{Y_t - Y_0}{Y_0} * 100$

Δείκτης ΔΥ: $\frac{Y_t}{Y_0} * 100$ και ΔΡ: $\frac{P_t}{P_0} * 100$

Η ίδια διαδικασία μπορεί να γίνει με το κ.κ. Α.Ε.Π.

κ.κ. Α.Ε.Π. σε χιλιάδες νομισματικές μονάδες ($\frac{Y}{P}$)				
	0	t	ρ	$\Delta \frac{Y}{P}$
N1	10	11,25	1,125	125
N2	6,25	5	0,80	88
R	8,33	7,5	0,90	100

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι:

- Στο Νομό N2 έχουμε αύξηση του συνολικού Α.Ε.Π. (Y) με ρυθμό 1,2, αλλά το κ.κ.Α.Ε.Π. ($\frac{Y}{P}$), μειώνεται λόγω της αναλογικά μεγαλύτερης αύξησης του Πληθυσμού (P) με ρυθμό 1,5,
- Στο Νομό N1 παρουσιάζεται μείωση του συνολικού Α.Ε.Π. (ρυθμός $0,9 < 1$), καθώς και μείωση στον Πληθυσμό (ρυθμός $0,8 < 1$), αλλά αύξηση του κ.κ.Α.Ε.Π. επειδή ο ρυθμός μείωσης του Α.Ε.Π. είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο ρυθμό μείωσης του πληθυσμού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ³

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι το τελικό αποτέλεσμα της παραγωγικής δραστηριότητας των παραγωγών που είναι μόνιμοι κάτοικοι της χώρας.

Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ)

Το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα αντιπροσωπεύει τα συνολικά πρωτογενή εισοδήματα που λαμβάνονται από τις θεσμικές μονάδες μόνιμους κατοίκους. Δηλαδή το εισόδημα που εισπράττεται λόγω συμμετοχής στην παραγωγική διαδικασία ή λόγω διάθεσης περιουσιακού στοιχείου.

Καθαρό Εθνικό Εισόδημα

Το Καθαρό Εθνικό Εισόδημα ισούται με το ΑΕΕ μείον την ανάλωση παγίου κεφαλαίου (δηλαδή των παγίων περιουσιακών στοιχείων που αναλώνονται, την εξεταζόμενη περίοδο, λόγω φυσικής φθοράς, απαρχαίωσης ή και πρόβλεψης τυχαίων ζημιών).

Καθαρό Διαθέσιμο Εθνικό Εισόδημα

Το Καθαρό Διαθέσιμο Εθνικό Εισόδημα είναι το Καθαρό Εθνικό Εισόδημα συν τις μεταβιβάσεις που εισπράττονται από την αλλοδαπή ή τις μεταβιβάσεις στην αλλοδαπή, μεταβιβάσεις που αφορούν μόνιμους κατοίκους.

³ Ορισμοί της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Πληθυσμός

Ο **Νόμιμος Πληθυσμός** αφορά στον αριθμό των δημοτών κάθε Δήμου της Χώρας ανά Δημοτική Ενότητα που είναι άτομα με Ελληνική υπηκοότητα και διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα.

Ο **Μόνιμος Πληθυσμός** αφορά στον αριθμό των Ελλήνων και αλλοδαπών κατοίκων που διαμένουν μόνιμα στην κάθε Περιφέρεια, Περιφερειακή Ενότητα, Δήμο, Δημοτική Ενότητα, Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα και αυτοτελή οικισμό.

Ο **De Facto Πληθυσμός** αφορά στον αριθμό των ατόμων ανεξαρτήτως υπηκοότητας, που κατά την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής, δηλαδή την 9^η Μαΐου 2011, βρέθηκαν σε κάθε Περιφέρεια, Περιφερειακή Ενότητα, Δήμο, Δημοτική Ενότητα, Δημοτική ή Τοπική Κοινότητα και αυτοτελή οικισμό, για οποιαδήποτε αιτία, είτε αυτά διέμεναν μόνιμα είτε βρέθηκαν εκεί προσωρινά ή τυχαία.

Απασχόληση

Η απασχόληση περιλαμβάνει όλα τα άτομα που ασχολούνται με την παραγωγική διαδικασία (μέσα στο όριο παραγωγής του συστήματος των εθνικών λογαριασμών). Οι απασχολούμενοι διακρίνονται σε μισθωτούς (εργαζόμενοι με κάποια συμφωνία για άλλον μόνιμο κάτοικο και λαμβάνουν αμοιβή) και σε αυτοαπασχολούμενους.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Boudeville Jacques R. (1972), Aménagement du Territoire et Polarisation, Editions M.-Th. Génin. Librairies Techniques.

Deubel Ph. (2008) Analyse économique et historique des sociétés contemporaines, Pearson Education France.

Euro- SDMX δομή μεταδεδομένων (ESMS), Ετήσιοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ, www.statistics.gr.

Eurostat, (2011) Regions in the European Union, Methodologies and Working Papers.

Eurostat, <http://eep.eurostat.ec.europa.eu>.

Lösch Aug. (1938), The Nature of Economic Regions, Southern Economic Journal 5.

Moran P. (1963), L'analyse spatiale en science économique, Paris, Cujas.

Perrin J. (1983), Le Développement Décentralisé B. Planque (ed), Contribution à la Théorie de la Planification Décentralisée, LITEC.

Perroux F., (1955), Note sur la notion de Pôle de croissance, Economie Appliquée, n. 1-2.

PNUD, (2010) La vraie richesse des nations: Les chemins du développement humain, Rapport sur le développement humain.

-The Real Wealth of Nations, Pathways to Human Development.

PNUD, (2013) L'essor du Sud: Le progrès humain dans un monde diversifié, Rapport sur le développement humain.

-The Rise of the South, Human Progress in a Diverse World.

Κόνσολας Ν. (1997), Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση.

Παπαδασκαλόπουλος Αθ. (2008), Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης, Εκδόσεις Διόνικος.